

ТОКОВИЛО О.В., завідувача відділом
краєзнавства Херсонської обласної
універсальної наукової бібліотеки ім.
О. Гончара

УРОДЖЕНЦІ ХЕРСОНЩИНИ – ЛАУРЕАТИ ШЕВЧЕНКІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ

Херсонщина здавна славилася яскравими, непересічними постатями і талановитими людьми. Саме херсонська земля подарувала Україні та світові десять лауреатів Шевченківської премії: Сергій Федорович Бондарчук, Павло Федорович Громовенко, Анатолій Іванович Кичинський, Поліна Володимирівна Куманченко, Олексій Олексійович Левченко, Дмитро Олексійович Міщенко, Євген Порфірович Пономаренко, Леонід Іванович Філенко, Абрам Якович Фріман, Олексій Олексійович Шовкуненко. Вони зробили помітний внесок у розвиток українського мистецтва, культури та літератури.

Ім'я нашого земляка, видатного актора, режисера і педагога Сергія Федоровича Бондарчука органічно вписане в історію вітчизняного та світового кінематографа. Майбутній митець народився 25 вересня 1920 року у с.Білозерка на Херсонщині. Акторським дебютом Сергія Бондарчука стала дипломна робота – роль підпільника Валька у кінофільмі за романом О. Фадєєва «Молода гвардія».

За виконання головної ролі у кінофільмі «Тарас Шевченко» С.Ф. Бондарчука відзначено Державною премією СРСР (1952) та премією Міжнародного кінофестивалю в Карлових Варах (1952), а також званням народного артиста СРСР. Протягом свого життя Сергій Бондарчук знявся у 30 кінокартинах, але роль Шевченка залишилася для нього найулюбленішою, найхвилюючішою: «В моїй рідній Білозірці читали і співали Шевченка і старий, і молодий. В нашій хаті, як і в інших, висів у рушникові портрет Тараса. Його вірші увійшли в моє життя з найранішніми враженнями дитинства – із запахами степу, м'якими українськими вечорами. Пізніше, читаючи автобіографію поета, я дивувався. Здавалось, це розповідалось про нас, сільських хлопчаків. Адже це ми втікали до курганів, мріючи побачити за ними край світу. Пам'ятаю, як зрадив, коли мені,

студентові ВДІКу, запропонували роль Тараса. Робота над образом Тараса не просто епізод, частина моєї творчої біографії. Тут були закладені принципи, яким я вірний і досі» [1,с.70]

Світову славу Сергієві Бондарчукові принесла режисерська діяльність, розпочата наприкінці 1950-х років. За кінострічку «Война и мир» у 1968 році Американською академією кіномистецтв була вручена найпочесніша та найвизначніша нагорода «Оскар».

Шевченківську премію Сергій Федорович Бондарчук отримав у 1982 році разом з М.П. Мащенком (режисером - постановником), А.І. Харитоновим (виконавцем ролі Овода) за трисерійний художній фільм "Овід" (Київська кіностудія ім.О.П. Довженко).

Павло Федорович Громовенко (1941-1997), уродженець с. Хрещенівка Нововоронцовського району, залишився в історії української культури як талановитий майстер художнього слова.

Життя і творчість Тараса Шевченка були провідною зорею у долі Павла Громовенко. Так, у 1961 році в Орську у дні відкриття пам'ятника Тарасові Шевченку на сцені театру юного глядача відбулась прем'єра україномовної вистави "Назар Стодоля", в якій Павло Громовенко зіграв головну роль. Ця роль стала доленосною в його житті – він вступив на акторський факультет Київського театрального інституту.

Протягом 35 років Павло Громовенко ніс Шевченкове слово поміж людей. Працюючи в академічному театрі імені Франка, а пізніше у Київській державній філармонії, Павло Федорович був великим другом колективу державного музею імені Тараса Шевченка – саме в стінах музею у виконанні Павла Громовенка звучали поезії Великого Кобзаря, Ліни Костенко, Павла Тичини та інших поетів. А ще з великим успіхом Павло Громовенко виступав у радіожурналі «Слово», читав «Щоденник» Т. Шевченка [3,с.17].

До 175-ліття Тараса Шевченка Павло Федорович підготував та провів концертну програму «Та не однаково мені...», за яку 9 березня 1993 року Павло Громовенко був удостоєний звання лауреата Державної премії України імені Тараса Шевченка.

У 2006 році лауреатом Шевченківської премії став український поет, художник Анатолій Іванович Кичинський, уродженець с. Преображенка Чаплинського району Херсонської області

Анатолій Кичинський - лауреат літературних премій ім. Павла Усенка (1983) та ім. Бориса Нечерди (2000), Лауреат міжнародної

літературної премії «Летюче срібне перо» фестивалю поезії слов'янських країн «Слов'янські обійми» (2008).

Найвища літературна нагорода - Шевченківська премія - була присуджена Анатолію Івановичу Кичинському за книги поезій "Пролітаючи над листопадом", "Танець вогню".

Свій шлях у літературу поет розпочав з друкування віршів на шпальтах обласної газети «Ленінський прапор». У 1976 році побачила світ перша збірка поезій Анатолія Кичинського «Вулицями закоханих дерев», у 1977 році його було прийнято до Спілки письменників СРСР. За 38 років літературної діяльності з'явилося на світ близько 15 поетичних книжок. Кожна з них ставала помітним кроком у художньому розвитку поета, відкривала Анатолія Кичинського як творця різних поетичних стилів, форм інтонацій, засвідчувала його талант - довгостроковий, небуденний, виразний. Анатолій Іванович - автор текстів багатьох пісень, які співаються у далекому і близькому зарубіжжі, його твори перекладаються багатьма мовами світу [8,с.192].

У 1971 році Шевченківську премію отримала вистава "Пам'ять серця" Київського українського драматичного театру ім.І. Франка. Разом з драматургом О.Є. Корнійчуком, режисером-постановником Д.О. Алексідзе, акторами Ю.С. Ткаченко, М.О. Задніпровським та В.М. Дальським (виконавцями головних ролей) лауреатами премії стали уродженці Херсонщини – актори Поліна Куманченко та Євген Пономаренко.

Поліна (Пелагея) Володимирівна Куманченко народилася у 1910 році в селі Музиківка на Херсонщині в сім'ї залізничника. Дебютувала на сцені театру юного глядача у м.Харків, потім працювала в театрі Робітничої молоді – ТРОМІ. Харківський театр ім. Т. Г. Шевченка, у який Поліна Куманченко перейшла у 1937 році, був новим знаковим етапом у творчості актриси. Впродовж 1937-1961 років вона стала справжньою зіркою цього театру, грала головні ролі у виставах за п'єсами вітчизняних і зарубіжних драматургів. Київський період творчості П. Куманченко, який розпочався у 1961 році, теж був дуже насиченим. На рахунку Поліни Куманченко близько 20 картин: "Кров людська - не водиця", "Дачна поїздка сержанта Цибулі", "Це було весною", "Киянка", "Спадкоємці" та ін. Талановита актриса, щедра людина, інтелігентка, наша землячка зробила вагомий внесок у мистецьке життя України.

Майбутній актор Євген Порфірович Пономаренко народився 9 березня 1909 року в Херсоні. З самого раннього дитинства завдяки своїм рідним закохався у сцену. Будучи ще школярем, вийшов на сцену херсонського клубу та зіграв в одній з українських мелодрам.

Творча діяльність Євгена Пономаренка на професійній сцені розпочалась восени 1926 року в Одеському українському драматичному театрі. Його хрещеним батьком став актор Юрій Васильович Шумський. За період роботи на сцені Одеської держдрами актор зіграв чимало цікавих різнопланових ролей, які запам'яталися місцевим театрам. Та все ж по-справжньому талант митця розкрився у Київському театрі ім. Івана Франка. Пропрацювавши більше піввіку на театральній сцені, Євген Порфірович Пономаренко створив цілу низку образів у вітчизняній і зарубіжній класиці. Творчість актора була відзначена високими державними нагородами, преміями, званням народного артиста СРСР.

Художник кіно Олексій Олексійович Левченко народився 18 липня 1948 р. у Каховці в родині службовця. Здобувши освіту у Київському художньому інституті з 1978 року працює художником-постановником Київської кіностудії ім. О.П. Довженка.

Олексій Левченко - автор сценарію і режисер стрічок: «Луна» (1990), «Українці, ми врятовані» (1992), «Єлісейські поля» (1993, реж. і худ.), «Два місяці, три сонця» (1998), «Схід-Захід» (1999), «День народження Буржуя» (2000). Шевченківську премію отримав у 1986 році разом зі сценаристом і режисером-постановником М.О. Беліковим та оператором-постановником В.Т. Трушковським за фільми "Ніч коротка", "Які ж були ми молоді" (Київська кхф ім.О.П.Довженко).

Майбутній письменник Дмитро Олексійович Міщенко народився в с. Степанівці-Першій Запорізької області (тепер с. Зелене Верхньорогачицького району Херсонської області). Перша його книга „Сини моря” побачила світ у 1955 році. У творчому доробку Дмитра Міщенка шість збірок оповідань, дванадцять романів, дванадцять повістей. Окремі твори Д.О. Міщенка перекладено російською, болгарською, словацькою та англійською мовами. За збірки оповідань «Полювання на жар-птицю», «Особисто відповідальний» у 1993 році нагороджений Національною премією України імені Тараса Григоровича Шевченка

Архітектор Леонід Іванович Філенко народився 7 липня 1941 року в с. Кучерявоволодимирівка Чаплинського району Херсонської області. Після закінчення Київського художнього інституту з 1985 року працює викладачем.

За співавторськими проектами були побудовані житлові райони Києва — Лівобережний (1968), Оболонь (1970), Теремки (1975), нові корпуси університету (1977), Київський філіал Центрального музею В. Леніна (тепер — Палац мистецтв «Український дім», 1979—84).

Леоніду Івановичу Філенко була присуджена Шевченківська премія у 1985 році разом з В.І. Гопкалом (архітектором, керівником авторського колективу), В.М. Гречиною, В.Є. Коломійцем (архітекторами), А.В. Гайдамакою, В.О. Мягковим (художниками), В.В. Баруленковим (інженером – будівельником) за архітектуру і художнє оформлення Київського філіалу Центрального музею В.І.Леніна.

Журналіст Абрам Якович Фріман народився у 1923 році в с. Маячка Новотроїцького району Херсонської області. З 1945 року працював у завідуючим відділом у запорізькій газеті, з 1948-50 — спеціальним кореспондентом на Дніпробуді. Друкувався в альманах, журналах, збірках. Шевченківську премію у 1977 році отримав разом з А.О. Ключенком, В. В. Рєпіним, І.Я Щербаком, О.С. Шерстюком за книгу нарисів «Днепровские огни» [7].

Визначні досягнення українського живопису ХХ століття пов'язані з ім'ям Народного художника СРСР, уродженця Херсона, Олексія Олексійовича Шовкуненка. Його роботи зберігаються в багатьох музеях України і приватних збірках. Десятки нинішніх титулованих українських художників старшого покоління з гордістю називають себе його учнями.

Молоді та юнацькі роки Олексія Шовкуненка минули в Херсоні. Потім він навчався в Одеському художньому училищі, а згодом — у Петербурзькій академії мистецтв, у майстерні професора історичного живопису В. Савинського. 1937 року на Міжнародній виставці в Парижі Шовкуненко здобув золоту медаль як найкращий аквареліст. А 1958-го у Брюсселі «сріблом» відзначили акварельні та графічні роботи, присвячені будівництву Дніпровської ГЕС. Власне, ця серія — «Дніпробуд» — започаткувала напрям індустріального пейзажу у творчості Шовкуненка і в українському мистецтві загалом. Олексій Шовкуненко працював в техніці олійного живопису, акварелі, в

останні роки - пастелі. Митець не тільки писав картини, він був педагогом — професором живопису у тогочасному Київському художньому інституті [2,с.7].

Олексій Олексійович Шовкуненко нагороджений Шевченківською премією у 1970 році за серію портретів (поета М. Рильського, генерала-майора С. Ковпака, партизанки М. Вовчик) і цикл нових пейзажів.

Отже, творчий доробок херсонців-лауреатів Шевченківської премії – то частка духовного набутку всього нашого українського народу і має ще довго служити йому.

Список використаних джерел:

- 1.Бондарчук, С.Ф. Желание чуда [Текст] /С.Ф.Бондарчук. – М.: Мол. гвардия, 1984. - 220 с.
- 2.Владич, Л. В. Олексій Шовкуненко: альбом [Текст]/ Л.В. Владич - К.: Мистецтво, 1976. - 139 с.
- 3.Кучеренко, Г. Тернова доля Павла Громовенка [Текст] / Г.Кучеренко // Гривна. – 2006. – 30 июня. – С.17.
- 4.Медуниця, М. Перевали життя і творчості: Дмитру Міщенку – 80 [Текст] / М.Медуниця // Рідна школа. – 2001. - № 11. – С. 78-79.
- 5.Параскевич, П.К. Сторінки літературної Херсонщини [Текст]/ П.К. Параскевич; упоряд. М. Василенко - К.: Просвіта, 2008. - 112 с.
- 6.Рева, Л.Г. Українські джерела творчості Сергія Бондарчука [Текст] /Л.Г.Рева // Українська біографістика: зб.наук.праць. – К, 2005. – Вип.3. – С.222-232.
- 7.Шевченківські лауреати, 1962-2012: енцикл. довід.: на честь 50-річчя засн. в Україні Премії ім. Тараса Шевченка [Текст] / авт.-упоряд. М.Г. Лабінський, наук. ред. Т.В. Майданович, вступ. сл. Б.І. Олійник, худож. В.С. Мельничук - К. : Криниця, 2012. - 861 с.
- 8.Щерба, Т.М. Право на витвір (про Анатолія Кичинського) [Текст] // Т.М.Щерба. – Херсон, 2011. – С.174-194.